Цана асобнага нумару 250.000 м.

Сын Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 3.000000 м.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 400.000 мк., сярод тэксту 300.000 м. і на 4 стр. 250.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 3. Вільня, Нядзеля, 25-га травеня 1924 г. Год І.

Старая сыстэма.

Дзеля рэклямы перад Эўропай пускаюцца ў прэсу „неафіцыяльныя" весткі аб урадовых праектах „аздараўленьня" адносінаў на „Крэсах". Ведама, *на першым месцы*, як чытаем у кракаўскай кансэрватыўнай газэце „Czas", стаіць справа *павялічэньня лічбы паліцыі* на „Крэсах" — так, *каб на кожны кілямэтр выпадаў адзін паліцэйскі*. І, не чакаючы канца нарад камісіі да крэсавых спраў, урад ужо даў *прыказ генаралу Рыдзу-Сьмігламу, каб даваў адміністрацыі ў помач войска ў трох беларускіх ваяводзтвах: Беластоцкім, Навагрудзкім і ў Віленшчыне*.

Узмоцнішы і без таго цяжкую руку нашае адміністрацыі, урад маніцца даць беларускаму насяленьню Заходняе Беларусі *права дамагацца для сябе школаў у роднай мове*, адпаведна да *устаноўленага ўрадам* працэнту людзей, ужываючых беларускае мовы. Ну, тут дык нічога новага няма: гэтае самае „права" дае нам канстытуцыя, але ніводзін школьны інспэктар дагэтуль нашых дамаганьняў не здаваляў, і можна сьмела сказаць, што прывучаная ўжо да такога трактаваньня нашага права школьная адміністрацыя і далей будзе аднасіцца да яго так, як адносіцца цяпер.

Урэшце, праект ураду абыймае справы праваслаўнае царквы. Мае быць устаноўлена, каб адна праваслаўная парахвія мела ад 3 да 5 тысяч душ—з тым, каб хадзіць у царкву было ня больш, як за 7 — 10 кілямэтраў. Устаноўлены і плян рэарганізацыі праваслаўнае духоўнае сэмінарыі ў Вільні: яна будзе складацца з васьмёх клясаў гімназіі і дзьвюх клясаў тэалёгічных. Але, як мы ўжо паведамлялі ў папярэднім нумары нашае газэты, навука ў сэмінарыі будзе весьціся *па польску*, ня гледзячы на тое, што ў ёй будуць вучыцца *беларусы*, і што яна мае ўзгадываць сьвяшчэнікаў дзеля працы *сярод беларусаў*.

Вось, і ўсе „дабрадзействы", якіх можна спадзявацца ад польскага ўраду. Ведама, сам п. Грабскі дужа добра разумее, што *такія „рэформы" абсалютна ня могуць здаволіць беларусаў*. І вось, адначасна з паўтараньнем дзеля Эўропы ўтрацішых ужо даўно ўсякую цану пекных слоў польскае канстытуцыі (пекных—на паперы, але ня ў жыцьці!), у урадовых кругох абдумываюцца пляны, як-бы ўсадзіць беларусам нож у сьпіну і разьбіць нашыя культурныя сілы. Работай у гэтым кірунку, як нас паведамляюць, кіруюць сфэры, блізкія да міністэрства ўнутраных спраў. Тутака нарадзілася ідэя ўжыць у адносінах да беларусаў старую палітычную сыстэму: „divide et impera" (дзялі і пануй). Ведаючы, што даволі многа беларускае інтэлігенцыі вырасла у расейскай культуры і толькі цяпер варочаецца да свайго народу, аўтары праекту надумалі распачаць сярод ей *агітацыю ў духу „русской народности"*, і дзеля гэтага йдзе падгатоўка адумыснае *расейскае партыі*, якой маюць быць асыгнаваны вялікія грошы на „работу" і на выдаваньне расейскае газэты ў Берасьці ці ў Вільні. Да гэтае партыі маюць быць прыцягнены ў першы чарод праваслаўныя сьвяшчэнікі-расейцы, якім за гэта суляць усе грамадзянскія правы—„абыватэльства" і т. п. Партыя мае разьвіць энэргічную дзейнасьць у кірунку адцягваньня ад беларускага руху інтэлігэнтаў, па свайму ўзгадаваньню блізкіх да расейскае культуры.

Гэтыя весткі тлумачаць нам некаторыя паступкі віленскае адміністрацыі, на першы пагляд зусім незразумелыя. Здаецца, якое дзела ўладзе да таго, што Віленская Беларуская Гімназія ў лічбе канцэртаў, ладжаных у сваей салі на карысьць незаможных вучняў, манілася адзін пасьвяціць спэцыяльна *расейскай музыцы*? А вось-жа аказалася, што нашым адміністратарам гэты акт пашаны да культуры братняга славянскага народу прыйшоўся не да спадобы, і *п. Вімбор забараніў уладзіць гэты канцэрт*. У сувязі-ж з плянам, які маніцца пасварыць беларусаў расейскае культуры з агульна-нацыянальным беларускім рухам, гэты крок пана камісара ўраду атрымлівае поўнае высьвятленьне...

Аднак, мы думаем, што мяркаваньні „высокіх сфэраў" аслабіць беларускія сілы дарогай тварэньня „расейскае партыі" скончацца так, як скончылася ў часе выбараў у сойм і сэнат бэльвэдэрская арганізацыя сьпіску № 22. І там прыцягіваліся праваслаўныя сьвяшчэнікі—былі нават два архірэі! І тады п. Пілсудскі ў Навагрудку карміў абедам валасных старшын, а ягоныя падручныя стараліся настроіць іх проці сялянства, якое йшло масай за клічам Беларускага Нацыянальнага Камітэту. Але і там скончылася ўсё вялікай кампраміітацыяй п. Пілсудскага і ягоных кандыдатаў у паслы: ніводзін з іх у сойм не папаў! Да таго-ж, трэба думаць, сярод тутэйшых нячысленных *ідэйных* прадстаўнікоў расейскае нацыянальнасьці ня шмат знойдзецца такіх наіўных, каторыя верылі-бы, што, выкарыстаўшы расейскі элемэнт дзеля барацьбы з беларусамі, „паны палажэньня" будуць і далей спагадаць і гадаваць у сябе расейцаў, калі тыя ня станунцца „добрымі палякамі". „Расейская партыя" можа разьлічаць толькі на людзей наёмных, на тыя падонкі расейскага грамадзянства, што за грошы гатовы служыць кожнаму, хто добра заплоціць; а такія людзі ня страшны!

Дый мінуліся ўжо даўно тыя часы, калі беларускі рух прадстаўляла адно маленькая жменя ідэалістаў-інтэлігентаў. Цяпер ужо не інтэлігенцыя, хоць і дайшоўшая значнае лічбы, але самая сялянская маса загаварыла аб сабе. *Цяпер беларускі рух—гэта рух масавы, гэта імкненьне нашага працоўнага народу вёсак і мест да волі і шчасьця*. І такога руху, такога імкненьня ўжо нікому „не разьбіць, не спыніць, не стрымаць!"

Інтэрпэляцыі Беларускага Пасольскага Клюбу.

1) Інтэрпэляцыя паслоў Беларускага Клюбу да п. Міністра Унутраных Спраў у справе *біцьця паліцыяй* арыштаваных сялян Яна і Зьмітра Дыдышко, сялян з в. Ліпск, Крывошынскае гміны, Баранавіцкага пав.

У першых днях месяца красавіка г. г. сяляне вёскі Ліпск (Крывошынскае гміны, Баранавіцкага пав.) і жыхары другіх акалічных вёсак зьявіліся ў кантору купца Цырынскага ў Крывошыне па належныя ім за працу грошы.

З прычыны таго, што кантора адмовілася выплаціць грошы, а служачыя пачалі паступаць абразьліва ў адносінах да крэдытораў, заінтарэсаваныя сяляне пачалі пратэставаць проці такіх адносінаў да іх дамаганьняў. Тады прыбыла сюды аружная паліцыя і пачала біць людзей. Разганяючы гэтак сялян, арыштавалі Яна і Зьмітра Дыдышко, завялі на „постэрунак", дзе ў поўначы іх страшэнна пабілі, і пасадзілі пад арышт.

Пасьля двохдзённага арышту іх пераслалі ў Баранавічы, дзе дзяржалі пад арыштам 3 дні; стуль павязьлі ў вастрог у Слонім. Цераз тры дні арыштаваных выпусьцілі з вастрогу.

Пазываючыся на сьведкаў, а іменна: Канстантына Малевіча, які гэтак сама быў пабіты, а такжа Мацьвея Мажэйку, Аляксандра Бурбіцкага, Марку Бацкалевіча і іншых з вёсак Ліпск, Залужжа і Заліпені, ніжэйпадпісаныя пытаюцца ў Пана Міністра:

1) Ці вядома яму аб вышэйсказаных беззаконьнях паліцыі?

2) Ці зьбіраецца ён правясьці сьледзтва, каб пакараць паліцыю за біцьцё арыштаваных і неканстытуцыйнае пазбаўленьне свабоды грамадзян беларусаў?

Варшава, дня 20 мая 1924 г.

Інтэрпэлянты.

2) Інтэрпэляцыя паслоў з Беларускага Клюбу да П. Міністра Унутраных спраў у справе звальненьня з вастрогу Міхала Кісяля, жыхара вёскі Малыя Міцкевічы, Ланьскае гміны, Нясьвіскага павету.

Самавольнае гаспадараваньне старастаў на беларускіх землях даходзіць ня раз да абсурдаў. Вось, нясьвіжскі стараста пазбавіў свабоды і пасадзіў у вастрог на 1 год 70-гадовага беларуса, які, з увагі на гэткія старыя гады, ня мог ужо думаць аб укрываньні аружжа, а толькі аб спакойнай сьмерці... Аднак стараста, зусім ня лічучыся з духовым станам старога, садзіць яго бязьвіннага ў вастрог, выяўляючы гэтак нястачу здаровага розуму — нястачу адпаведнае культуры, якімі то рысамі павінен адзначацца кожны з вышэйшых урадоўцаў.

Ніжэй прыводзім зьмест просьбы, пададзенай у Сойм Міхалам Кісялём, з в. Малыя Міцкевічы, Ланьскае гміны, Нясьвіжскага павету:

„У 1923 годзе, верасьня 18 дня, каманда дзяржаўнае паліцыі нясьвіжскага павету прыехала ў месца майго жыцьця, шукаючы майго сына Яна, каторы выйшаў зпад маей бацькаўскай апекі, як дарослы, і дзе знаходзіцца цяпер, мне невядома. На гэтай аснове паліцыя зрабіла ў мяне обыск у гаспадарскіх будоўлях, а іменна: ў жылой хаце ўзарвалі падлогу, паразьбівалі печы і шмат рэчаў паглумілі, пасьля з пуні выкінулі ўсенькае збожжа, сена і т. д., зрабілі мне многа шкоды, робячы гэтак маё жыцьцё на пяцёх маргох крытычным. У маім садзе стаялі вульлі (калоды) ў працягу даўжэйшага часу ча адным месцы, і адзін з паліцыі сказаў, што гэтае знойдзецца пад стрэхай вульлёў, і запраўды знайшлі дзьве вінтоўкі расейскае сыстэмы, аб якіх ані я, ані ніхто з сям'і ня ведаў. Вінтоўкі былі зусім нягодныя, іржавыя. Вядома, што наша мяйсцовасьць была месцам вайны і надлягала рознай уладзе, дык адны перад другімі ўкрывалі аружжа. На гэтай аснове мяне арыштавалі, і нясьвіжскае староства прысудзіла мне год вастрогу. А я чалавек пажылы, ў канцы жыцьця, маючы 70 гадоў ад нараджэньня і засуджаны бязьлітасна бяз віны. Пададзеная ў Навагрудзкае Ваяводзтва скарга мая ня ўважана. Цяпер пакутую бязьвінна ў вастрозе ў Нясьвіжы больш за чатыры месяцы. Вось-жа маю гонар прасіць Уставадаўчы Сойм Польскай Рэчыпаспалітай, з увагі на маю нявіноўнасьць і старыя гады, звольніць мяне з вастрогу, каб я мог памерці ў роднай хаце свае́й".

Дзеля вышэйсказанага ніжэйпадпісаныя пытаюцца ў Пана Міністра: 1) ці вядома яму аб вышэйшым? 2) ці ён маніцца разсьледаваць справу і звольніць з вастрогу 70-гадовага старца?

Варшава, 20 мая 1924 г.

Інтэрпэлянты.

3) Інтэрпэляцыя пасла Ф. Ярэміча і тав. з Беларускага Клюбу да п. Міністра Спра-

вядлівасьці ў справе *біцьця арыштаваных* Сымона Грыгаса і Яна Круша і зацягіваньня судовага сьледзтва больш, як на 20 месяцаў.

1) 25 жніўня 1922 году дзяржаўнай паліцыяй быў арыштаваны Сымон Грыгас, жыхар в. Даржэлі, Марцінканскае гміны, Горадзенскага пав., і страшэнным спосабам скатаваны. Біцьцём і катаваньнем яму зроблены раны на галаве, з якіх лілася кроў. Значная ўтрата крыві і мукі зрабілі тое, што катаванаму пагражала мучаніцкая сьмерць; баючыся апошняе, паліцыя прымусіла яго піць нейкую жыжку, ад якое нешчасьлівы папаў у стан вар'яцтва. Пасьля таго, як паліцыя ўчыніла гэты крымінал, арыштаванага пасадзілі ў вастрог у Горадні, дзе ён знаходзіцца дагэтуль. Сьледатва вядзецца больш 20 месяцаў і яшчэ не закончана.

2) Другі арыштаваны Ян Круш (вёска Купінішкі, Марцінканскае гміны, Горадзенскага павету) быў таксама пабіты паліцыяй з м. Друскенікі, сядзіць у вастрозе ў Горадні і дагэтуль не атрымаў акту абвінавачаньня.

Называючыся на сьведкаў: Казіміра Грыка, Юльяна Мазюкаса, Пётру Валентукевіча, Казіміра Мішкініса з вёскі Даржэлі і Віктара Валентукевіча, Ст. Артяніса, Адама Круса, Яна Каўсу і іншых з вёскі Капінішкі, ніжэйпадпісаныя пытаюцца ў п. Міністра: 1) ці вядома яму аб вышэйшым? 2) ці зьбіраецца ён распачаць сьледства дзеля пакараньня паліцыі за зьдзекі над арыштаванымі? 3) ці зьбіраецца прысьпешыць канец сьледства ў справе арыштаваных, якія даўжэйшы час знаходзяцца ў вастрогах?

Варшава, 20 мая 1924 г.

Інтэрпэлянты.

4) Інтэрпэляцыя паслоў з Беларускага Клюбу да П. Міністра Справядлівасьці і П. Міністра Унутраных спраў—у справе неаддаваньня пад суд дзяржаўнае паліцыі за катаваньне Трахіма Русецкага, селяніна в. Залесьсе Жыровіцкай гміны, Слонімскага пав.

У месяцы сакавіку 1924 году быў арыштаваны Трахім Русецкі, селянін з в. Залесьсе Жыровіцкае гміны, Слонімскага пав., і прывезены на пастэрунак дзяржаўнае паліцыі ў Жыровіцах, дзе камандант паліцыі (Кендэрскі) і два паліцэйскія пачалі страшэнна катаваць яго. Зьдзекі над нявінным і мукі пачаліся ў 12 гадз. ночы. Сам камандант паліцыі налёг на галаву катаванаму і пры помачы коўдраў не даваў яму крычаць, пад той час, як другія паліцэйскія білі нешчаснага палкамі ў пяткі аж да ўтраты ім прытомнасьці. Пасьля цуцілі яго вадой і ганялі па зямлі, як сабаку, каб зрабіць яму вялікшы боль, стаўляючы зраненыя ногі на падлозе. Пасьля гэтага злачынства аддалі арыштаванага назаўтра ў ведамьне сьледчага судзьдзі, каторы ўраз-жа звольніў незаконна арыштаванага Т. Русецкага і абяцаўся распачаць дзела проці паліцыі за ўчыненьне гвалту і мардаваньня. Аднак, мінуў год ад дня злачынства, а судовая справа ня скранулася з месца.

Такія каманданты паліцыі і паліцэйскія, якія ўчынілі нячуванае ў гісторыі культуры і цывілізацыі барбарства, астаецца пад апекай і абаронай мундзіра публічнага бесьпячэнства ў Польшчы і паганяюць сабе далей займацца садызмам, абапёртым на ненавісьці да мясцовага насяленьня. Даводзяць гэтае факты катаваньня беларусаў ня толькі ў мінулыя гады, але і сёлета. Адносныя інтэрпэляцыі Беларускага Клюбу кажуць, што 28 сакавіка 1924 году былі скатаваны паліцыяй Б. Кедыш, Ул. Севасьцяновіч і І. Ленкевіч у м. Кузьніцы, Сакольскага пав., і 24—27 сакавіка 1924 г. былі скатаваны ў м. Нясьвіжы: Андрэй Калеснік, Ст. Дрозд і Лашук, а такжа іншыя.

Пазываючыся на сьведкаў у справе катаваньня Т. Русецкага, а іменна: І. Міхальчука, Язэпа Русецкага і інш. жыхароў в. Залесьсе, ніжэйпадпісаныя пытаюцца ў п. п. Міністраў: 1) ці вядома ім, што паліцыя не аддадзена пад суд за ўчыненьне праступку катаваньня Т. Русецкага? 2) ці маняцца правясьці ў гэтай справе сьледства і вінных у злачынстве паставіць у стан абвінаваччаньня?

Варшава, 20 мая 1924 г.

Інтэрпэлянты.

„Дзьве ноты“.

Амаль не адначасна з вядомай „нотай пратэста“ проці „белага тэрору“ ў Польшчы, якая, можна сьмела сказаць, прадстаўляе голас *усяе заходня-эўрапэйскае апініі*, толькі сфармуляванай ў адозве найвыдатнейшых дзеячоў Францыі, — польскі ўрад атрымаў зусім *аналёгічную на маральнаму сэнсу*, але *шмат мацнейшую па сваей юрыдычнай сіле*, ноту пратэсту проці гвалтаў і зьдзекаў над беларусамі і украінцамі—ад Усходу, ад ураду суседняга з намі вялікага Саюзу Радавых Рэспублік.—Мы пакуль што ня маем поўнага тэксту гэтай ноты; дзеля таго даем яе зьмест па тых вестках, што зьмешчаны ў польскіх газэтах.

Радавы ўрад сьцьвярджае, што Польшча *сыстэматычна парушае* і зьвяла да нуля ўсе тыя забясьпечаньні і гарантыі, якія яна падпісала ў Рыжскім Трактаце.

Арт. 7 Трактату як быццам зусім ня істнуе для польскага ўраду.

Вельмі цікава, што нота Чычэрына менш вінаваціць ува ўсіх гвалтах, зьдзеках і самаволі *ніжэйшых прадстаўнікоў* адміністрацыі, а ўскладае *ўсю віну на тых „найвышэйшых прадстаўнікоў цэнтральных уладаў Польскай Рэспублікі“*, якія зьяўляюцца запраўднымі вінавайцамі нарушэньняў Трактату, бо ў сваіх частых прамовах *„аўтарытэтна“* абвяшчалі, што толькі грамадзянін паляк зьяўляецца „прыраджоным гаспадаром у Польшчы“ і мае ўсю паўнату правоў, а рэшта грамадзян непалякі,—быццам аддадзены гэтаму „гаспадару“ толькі пад больш-менш лагодную апеку, залежную ад іх павядзеньня і правамысьнасьці...

Гэткім чынам цэлая траціна раўнапраўных паводле законаў грамадзян Польскай Рэспублікі найвышэйшымі ўладамі Краю была прызнана абмежаванай у сваіх правох, раўнуючы да ўпрывілеяванага польскага насяленьня.

Нота Чычэрына даводзіць усё гэтае, пазываючыся на вядомыя кожнаму беларусу прамовы п. Прэзыдэнта Польскай Рэспублікі і колішняга прэм'ера ген. Сікорскага.

Далей нота прыводзіць цэлы рад гвалтаў, учыненых у адносінах да ўкраінцаў і беларусаў органамі паліцыі, адміністрацыі і арміі, вастра крытыкуе загады і практыкі польскіх уладаў у галіне асадніцтва, а такжа школьную і царкоўную палітыку.

Кажучы аб палажэньні праваслаўнае царквы ў Польшчы, нота сьцьвярджае, што „гарантаваны п. 3 арт. 7 прынцып нязмяншчальства ўладаў у справы і жыцьцё царквы і рэлігійных грамадаў астаўся выпаўненым толькі ў самым Трактаце“...

Нота падкрэсьлівае рад „замахаў на рухомую і нярухомую маемасьць праваслаўнай царквы, пры гвалтоўным перваробкаў правасл. храмаў на касьцёлы“.

Гэтак сама нота адзначае ня столькі „эканамічныя“ (бо якія-ж дапраўды „эканомы“ гэтыя жаўняры-асаднікі?!), сколькі палітычныя і *дэнацыяналізуючыя мэты асадніцкай палітыкі, якія зусім выразна гвалцяць наказаны арт. 7 Трактату.*

Далей нота пратэстуе проці сталых рэпрэсіяў з боку уладаў Польшчы адносна беларускай і украінскай прэсы.

„З усяго сказанага, — заключае нота, зусім ясна, што польская ўлада адкрыта паказала сваё нежаданьне выпаўняць прынятых Польшчай на сябе падпісаньнем Рыжскага Трактату забавязаньні. Радавы ўрад ужо ня першы раз зварачае ўвагу польскага ўраду на поўнае ігнараваньне ім арт. 7 Трактату. Цяпер радавы ўрад змушаны яшчэ раз напомніць польскаму ўраду аб тым, што точнае і сталае выпаўненьне гэтага арт. 7 Трактату прадстаўляе *канешны варунак дзеля устанаўленьня добрых адносінаў паміж абыдзьвума Краямі*“...

Што-ж на гэтую ноту адказаў польскі ўрад?

А вось што. —

„Польскі ўрад з прыкрасьцю бачыць, што ня можа прызнаць гэтай ноты за падставу да дзелавой дыскусіі“...

„Неўваходзячы ў ацэнку паднятых у ноце, пад відам арт. 7. Трактату, закідаў, польскі ўрад з усей рашучасьцю адкідае іх, як спробу ўмяшацельства ў унутраныя справы Польскага гаспадарства“...

Далей польскі ўрад пратэстуе з свайго боку проці крыўных нотай выступленьняў і прамоваў п. Прэзыдэнта і вышэйшых уладаў Рэспублікі.

У польскім адказе зусім не гаворыцца аб тым, *што робіцца ў Польшчы*, а гаворыцца палемічна аб тым, *што робіцца ў С.С.Р.Р.* дзе радавы ўрад ня толькі адносна да меншасьцяў, але і да *свайго большасьці* робіць горш за тое, проці чаго пратэстуе ў ноце да Польшчы.

У канцы польскі ўрад кажа, што і надалей ён будзе „пакідаць зусім без адказу“ ўсякія „беспадстаўныя, недапусьцімыя і незаконныя пратэнсіі, падаваныя быццам па моцы арт. 7 Трактату“.

Гэты адказ польскага ўраду запраўды павінен увайсьці ў гісторыю нашых... пасьляваенных часоў.

Насколькі закіды аб гвалтах „беспадстаўны“, аб гэтым добра ведае кожны беларус і украінец.

Насколькі гэтыя закіды „незаконны“, аб гэтым ясна гавора ня менш ясны зьмест арт. 7 Рыжскага Трактату, які зьяўляецца якраз „аснаўным законам“ рэгулюючым узаемныя абавязкі Польшчы і ССРР, які якраз дае *правы ўмяшацельства*, ці абароны: Польшчы—польскай меншасьці ў ССРР, а ССРР—расейскага, украінскага і беларускага насяленьня ў Польшчы, закон, пад якім стаяць подпісы законных паўнамоцнікаў абедзьвюх..

Насколькі-ж гэтыя закіды „недапусьцімы“, аб гэтым судзіць мы не бяромся: гэта — справа таго, насколькі хто да каго і чаму мае ці не мае папшану...

Адзначым толькі яшчэ раз, што аднача-сна і, відаць, таксама „беспадстаўную, незаконную і недапусьцімую“, бо *зусім аднальковага зьместу*, атрымала Польшча „ноту“ і з Захаду...

Мурын.

Палітычныя падзеі.

„Najlepsza odpowiedź“.

Польскае тэлеграфнае агенства падае словы сказаньня п. Пэнлевэ, якому пас. Тугут паслаў „sprostowanie“ на францускую адозву аб „белым тэроры“ ў Польшчы.

Пан Пэнлевэ казаў, што ён быў-бы вельмі рад, калі-б весткі, паданыя ў адозве, аказаліся-б фальшывымі, або пав'лічанымі.

Гэта было-б „найлепшым адказам“ з боку п. Тугута... І вось, калі ён, Пэнлевэ, атрымае такі атказ, што ўсе гэтыя весткі фальшывыя, ды да таго яшчэ і... доказы гэтага, дык тады і ён і іншыя пасьпяшаць прызнаць няслушнасьць пратэсту...

І Тугут цяпер надта стараецца сабіраць патрэб-

БЕЛАРУСЫ Ў ЛАТВІІ.

(Глядзі № 2 „Сын Беларуса“).

IV.

„Ніякіх беларусаў у Латвіі няма“.

Гэтую сэнсацыйную навінку „адкрыў“ Інспэктар пачатковых школ Люцынскага павету, гр. Свэнэ.

Гэты вучоны дасьледчык даводзіць, што беларусы ў Латвіі гэта — не беларусы, а самыя падлінныя... латгальцы, якія спачатку гадоў са дзьвесьці былі апалячываны, а затым гадоў з паўтараста абмаскаліваліся, ну а потым, як вынік з усяе гэтае працэдуры, зрабіліся беларусамі.

Каб вярнуць гэтых беларусаў да недраў латгальскае народнасьці, трэба пазбавіць іх беларускае школы і даць ім школу латыскую.

На моцы гэтае свае тэорыі ён ужо пераўтвары з паўдзесятка беларускіх школ у Янавольскай і Ляндскаронскай гмінах Люцынскага павету ў латыскія.

Але вось дзіўная рэч: — у гэтых „латыскіх“ школах выкладаньне ідзе чамусьці не на латыскай мове, а на... расейскай.

Думалі, думалі людзі: „чаму гэта латыская школа ды на расейскай мове?“.

„Няўжо-ж гр. Інспэктар Свэнэ думае працэс паварачаньня гэтых „былых латгальцаў“ ў лона роднага народу рабіць у такім адваротным парадку, каб яны зноў 150 гадоў адмаскаліваліся, потым 200 гадоў апалячываліся, а ўжо затым вярнуліся да першапачатнага стану і ўзноў зрабіліся латгальцамі?“

Аж ўспомнілі тутака яшчэ адну рэч.

У 1921 годзе, калі пачыналі беларусы сваю нацыянальную працу ў Латвіі, зьвярнуліся яны праз Т-ва „Бацькаўшчына“ да ўсіх грамадзкіх установаў, школьных Радаў і Інспэктароў пачатковых школ Латгаліі з просьбай аб дапамозе ў беларускай культурна-прасьветнай працы і асабліва ў падтрыманьні беларускае нацыянальнае школы, якая тады яшчэ толькі-толькі праяктавалася.

Кожная ўстанова і асоба,—у залежнасьці ад свайго знаёмства з беларускай справай і ад ступені спачуваньня ёй, — адказала пасвойму, але ня было ніводнага варожага ці адмоўна-нехараектнага лісту, апрача... апрача лісту Інспэктара Свэнэ.

Гэты пан паведаміў Т-ва „Бацькаўшчыну“, што беларусы, па яго думцы, „*дужа добра разумеюць літэратурную расейскую мову, а дзеля таго ён лічыць стварэньне асобнай беларускай школы і Беларускага Аддзелу пры Міністэрстве Прасьветы не патрэбным*“.

Калі-ж беларускія школы, супроць яго волі і жаданьня, усё-ж такі ў Люцыншчыне ўтварыліся, гэты грамадзянін спачатку нібыто з імі прымірыўся, потым пачаў змагацца патаемна, робючы ім розныя перашкоды, а цяперака надумаў новы ход, у якім думае знайсьці падтрыманьне і латгальцаў.

V.

Зачыненьне беларускае школы.

Пачаўшы змаганьне з ужо істнуючымі беларускімі школамі, вядомы нам інспэктар Люцынскага павету гр. Свэнэ, адначасна, відаць, пастанавіў не даваць больш беларускаму жыхарству ніводнай новай беларускай школы.

І вось ужо ў гэтым вучэбным годзе ў Люцыншчыне не адчынена ніводнае новае беларускае школы, ня глядзючы на дамаганьні жыхарства.

У Эверсемуйжскай гміне ёсьць 90% каталікоў латышоў. Гэтая гміна ляжыць пры самай мяжы з Радавай Беларусьсю і ў ёй ёсьць некалькі беларускіх вёсак, належаўшых да Слабадзінскага праваслаўнага прыходу, Себежскага павету.

Пры правядзеньні мяжы частка вёсак прыходу ўвайшла ў межы Латвіі, а рэшта прыходу і самая царква—засталіся па-за мяжой.

Апынуўшыся ў межах Латвіі, гэтыя беларусы пачалі з таго, што ўтварылі новы прыход і пабудавалі маленечкую царкву, а потым зажадалі адбудаваць для сваіх дзетак школу.

Некалькі разоў зьвярталіся яны да Школь-

ныя яму довады. Ужо камісія Соймавая па расследаваньню надужыцьцяў адведала некалькі польскіх турмаў—Макатоўскую ў Варшаве, Беластоцкую і інш. З камісіяй гэтай езьдзіў, апрача Тугута, як старшыні, і галоўны інспэктар да справаў турэмных. І цікавая рэч: у значнай частцы вязьні ня крыўдзіліся, нібы, на рэжым, як пратакулярна сьцьвярджала камісія. Тугут гатоў радавацца... бо і камеры турэмныя ў часе рэвізіі мелі прылічны выгляд, і апрануты былі вязьні ня зусім ужо дрэнна і ежа — таксама сьцьверджана — больш-менш магчымая, хоць, маўляў, і мала, але не зусім дрэнная, ды—ўрэшце—мала было скаргаў і на біцьцё, бо калі і былі пабоі ў часе прымусовага кармленьня галадаваўшых з прычыны немагчымых варункаў турэмнага рэжыму, дык гэта было, нібы, толькі ў 23 годзе, а не цяпер.

Мала, мусіць, быў пан Тугут ў войску ці ў турме, бо тады ён ведаў-бы дасканальна, што на час рэвізіі ўсё падцягаваецца і прыймае прызваіты выгляд: хваравітыя і ісхудалыя бываюць на работах, ежа варыцца смачнейшая, вопратка загадзя выдаецца сьвяжэйшая і г. д.

Але трэба быць надта практычным рэвізорам і пры гэтым шчыра-падходзячым да справы чалавекам, дык тады і вынікі рэвізіі, а значыць, і довады значна будуць праўдзівейшыя.

Трывога ў Румыніі.

Румынскі ўрад вельмі занепакояны гуртаваньнем значнае лічбы радавага войска над румынскай граніцай...

Румынскі міністар заграніčных справаў, Дука, зьвярнуўся да Пуанкарэ з запытаньнем, як Францыя глядзіць на пытаньне аб Бэсарабіі і ці вынікі выбараў у Францыі не адаб'юцца на францускай палітыцы адносна да гэтае справы.

Закупка каней для С.С.Р.Р.

С.С.Р.Р. закупляе коні для чырвонае арміі ў Канадзе. Канадзкі ўрад даў на гэта сваю згоду.

Праграма новае большасьці ў Францыі.

Пэнлевэ заявіў карэспандэнту „Nene Frnie Presze“, што новая большасьць у парлямэнце і новы ўрад будуць імкнуцца да міжнароднага разьвязаньня пытаньня аб Руры. Яны згодзяцца на прапазіцыі камісіі экспэртаў, і Нямеччыне будзе вернена эканамічная еднасьць, а так-жа будзе скасавана мытная граніца ў Рурскай краіне і францускі ўрад для чыгунак. Вызначыць зараз час эвакуацыі францускіх войск з Руры йшчэ нельга, бо дзеля гэтага трэба згаварыцца з другімі гаспадарствамі.

Новы ўрад маніцца зрабіць вялікія зьмены ў фінансавай гаспадарцы, скасаваўшы перад усім закон аб павялічэньні падаткаў на 20%.

Урэшце, новы ўрад будзе імкнуцца да завязаньня зносін з С.С.Р.Р. у такой форме, як гэта зрабіла Англія, значыць, бяз ніякае засьцярогі.

Разстрэл 19-летняга камуніста.

Газэта „Robotnik“ вельмі востра нападае на Польскі ўрад за разстрэл па прыгавору ваеннага-палявога суда 19-летняга Энгеля, сябры саюзу камуністычнае моладзі ў Лодзі, які забіў правакатара Лучака, „конфідэнта“ палітычнае паліцыі.

Прэзыдэнт Войцеховскі, пасьля нарады з міністрам унутраніх справаў, Выгановскім, адкінуў просьбу аб памілаваньні. Гэта зварачае на сябе асаблівую ўвагу з прычыны памілаваньня Вечоркевіча і Багінскага...

У Сойм унесены левымі партыямі інтэрпэляцыі ў справе растрэлу непоўналетняга хлапца.

Памілаваньне прафэсароў у Кіеве.

Радавы ўрад Украіны памілаваў засуджаных на сьмерць кіеўскіх прафэсароў Чэбакова, Едіневскага і Яковлева, а так-жа Вінаградаву, замяніўшы ім кару сьмерці дзесяцьма гадамі вастрогу. Другім засуджаным у справе контррэвалюцыйнае арганізацыі „центр действія“ кары зьменшаны на палову. Улада тлумачыць гэта тым, што дзейнасьць арганізацыі не магла зрабіць С.С.Р.Р. паважнае шкоды з прычыны варожых адносінаў да яе з боку сялян, работнікаў і украінскае ды расейскае інтэлігенцыі.

„Карэктная“ газэта.

Віленская польская газэта „Słowo“ хваліцца, што яно падняло „poziom polskiej prasy wileńskiej“...

Але вось што гэтая газэта піша ў № 115 у хроніцы.

„Новыя пляны літоўцаў.

На 9-га чэрвеня ў Вільні назначаны зьезд вучыцялёў літоўскіх школаў.

На гэтым зьезьдзе мае быць апрацаваны мэмарыял да Лігі Народаў у справе прасьледаваньня польскімі ўладамі літоўскіх школаў у Віленшчыне. Аднachасна сябры зьезду абвесьцяць пратэст проці бясправўнага заняцьця Вільні польскімі войскамі. Можа „карэктны“ пан рэдактар „Słowa“ адкажа, дзе ён мог падслухаць тое, што „маюць“ апрацаваць і агаласіць 6-га чэрвеня літоўскія вучыцелі?

Ці не праз вуха „прарока“ з дэфэнзывы? Мэта гэткай „інфармацыі“ зусім ясная—забараніць зьезд.

Да зямельнай рэформы ў Латвіі.

Як ведама, Латвійскі Сойм прыняў закон аб адабраньні ад абшарнікаў зямлі бяз выкупу. Проці гэтага запратэставалі грамадзяне заграніčных дзяржаваў урады якіх—францускі, італьянскі і польскі—зьвярнуліся з пратэстам да латвійскага ўраду, бароначы правы грамадзян. На гэта Латвійскі ўрад абяцаў, што грамадзяне чужаземныя атрымаюць пэўную сплату.

Тады заграніčныя ўрады патрэбавалі стварэньня супольнай камісіі для акрэсьляньня нормаў сплаты... Але на гэта Латвійскі ўрад адказаў рашучай адмовай, заявіўшы, што гэта ёсьць чыста ўнутраная справа Латвіі.

Да зямельнай рэформы ў Эстоніі.

Эстонскія сац.-дэмакраты ўнясьлі ў Сойм таксама праект адабраньня зямель бяз выкупу. Дзяржаўны скарб бярэць толькі на сябе даўгі, што ляжаць на маёнтках абшарнікаў.

Нарады ген. Рыдза-Сьміглага з крэсавымі ваяводамі.

Весткі, паданыя „Dz. Wil.“ аб нарадах ген. Рыдза-Сьміглага—які мае быць амаль не ваенным дыктатарам нашых Крэсаў—з ваяводамі беларускіх абшараў, польскае ўрадовае агенства апраўяргае, але заміж „нязгодных з праўдай“ вестак—не падае ніякіх „згодных“, утрымліваючы вынікі нарад у дзіўным сакрэце.

Канфэрэнцыя Балтыцкіх дзяржаваў у Коўні.

19 г. м. пачалася у Коўні літоўска-латвійска-эстонская канфэрэнцыя, так доўга адкладаная.

Конфэрэнцыя мае перадусім мэты эканамічнага паразуменьня гэтых дзяржаваў, але зусім правільна кажа „Słowo“, што на падставе лучнасьці эканамічнай будзе дасягнена і палітычнае зблізкэньне, якое „перадусім будзе скіравана проці Польшчы“.

П. Гальванаўскас выразна мае мэтай з 3 балтыцкіх дзяржаваў зрабіць „супольны фронт“ ў Лізе Народаў, (на ўзор Малай-Антанты), дзе ён мае намер ізноў падняць пытаньне аб Вільні.

Няўрэгуляваная справа.

22/V адбылося ў Парыжы паседжаньне канфэрэнцыі паслоў. Напярэдадні гэтага паседжаньня газэта „Матэн“ пісала: „З прычыны паднясеньня, якое выяўляе Літва, і нязломнай волі Польшчы ў справе ўтрыманьня Вільні, прызнанай ёй 3/II—1923 г., можна апасацца выпадкаў, якія могуць забурыць мір гэтых абшараў.

Паслы вялікіх дзяржаў прызнаюць неабходным хуткае ўмяшацельства ў гэтую справу“...

Канфэрэнцыя паслоў, як ведама, яшчэ ня вырашыла аканчальна гэтай справы і мае заняцца ёю ў бліжэйшыя дні, бо ведама, што Ліга Народаў толькі дараджае тое ці іншае вырашэньне падобных справаў, калі да яе зьвернуцца заінтэрасаваныя стораны.

Пратаярэй Міхал Пліс.

(Нэкролёг)

29-га красавіка 1924 г. памёр сябра Віленскае Духоўнае Кансысторыі і Ключар Катэдральнага Сабору, пратаярэй Міхал Пліс.

Нябошчык належаў, разам з памёршым раней пратаярэям А. Белавенцам, да невялічкай ужо жмені старых сьвяшчэньнікаў-беларусаў.

Нарадзіўся айцец Міхал у Горадзеншчыне і атрымаў адукацыю ў Віленскай (тады Літоўскай) Духоўнай Сэмінарыі, якую скончыў у 1879 годзе. З гэтага часу, на працягу сарака пяцёх гадоў, ідзець працоўнае жыцьцё нябошчыка—спачатку на вёсцы (ў Ашмяншчыне), а потым у Вільні. І вось трэба дзівіцца і браць сабе за прыклад ідэолёгію гэтага чалавека, калі ўспомніць, у якіх варунках прыйшлося жыць яму і працаваць. Малады хлапец, які ня ведаў у роднай хаце іншае мовы, апрача беларускае, старанна апрацоўваецца ў тутэйшай сэмінарыі, гэтай знанай фабрыцы „русскаго духа і самодержавнаго православія“. Але, усё гэта не зламіла моцнага духу айца Міхала і ён здалеў правезьці, блізка праз паўсотні гадоў, шчырую любоў да роднае культуры і стварыць ідэолёгію роднае беларускае царквы.

Здольнасьці нябошчыка неаднакроць зварачывалі на яго ўвагу выдатных сьвяціцеляў, займаўшых Віленскую катадру. Урэшце Архіяпіскап Літоўскі і Віленскі Ціхан (цяперашні Маскоўскі Патрыярх) вызначыў яго сваім прадстаўнікам на Маскоўскім Царкоўным Саборы 1917—1918 г. г.

У апошнія гады айцец Міхал моцна стануў на шляху адраджэньня *беларускае* царквы і сьмела і цьверда сказаў аб неабходнасьці мець яе, рашуча адхіляючы чужую апеку, з якога-б боку яна ня йшла.

Дорага для нас, беларусаў, адзначыць яшчэ і тое, што памёршы пратаярэй быў першым вучыцелем Закону Божага ў Віленскай Беларускай Гімназіі і што ён першы ўвеў у царкве пяяньне рэлігійных песьняў у роднай беларускай мове.

Хай-жа лёгкая будзе табе, дарагі наш айцец Міхал, родная зямелька! Думак тваіх мы не забудзем!

Праэкт Украінскага Унівэрсытэту.

Паслы П. П. С. ўнясьлі у Сойм проэкт стварэньня у Львове украінскага унівэрсытэту, які прапануюць адчыніць з 1. I. 1925 г.

З газэт.

Польская прэса аб камісіі дзеля справаў „меншасьцяў“.

Больш паважная і шануючая сябе польская прэса глядзіць на ўрадовыя мяркаваньні „уладжаньня“ справы аб „нацыянальных меншасьцях“ дужа пэсымістычна.

„Kurjer Polski“, даўшы абраз шырокае беларускае культурна-нацыянальнае працы ў Радавай Беларусі, а такжа адзначыўшы галоўныя факты уціску „меншасьцяў“, а ў тым ліку і беларусаў, у Польскай рэспубліцы, кажа ў стацьці „Iskry w prochowni“ гэтак:

Перад гэтымі абразамі і фактамі як-жа годным жалю зьяўляецца прыгатаўленьне (поль-

---

кай Павятовай Рады і Інспэктара, каб ім адчынілі беларускую школу, але Інспэктар адмаўляў.

Нарэшці сяляне запрасілі прыватнага вучыцеля-рэпэтытара і даручылі яму вучыць сваіх дзетак і аднachасна клапаціцца аб адчыненьні сталае школы. Вучыцель папаўся энэргічны сьвядомы беларус. Дзетак набралася шмат. Выкладаньне йшло ў беларускай мове.

Інспэктар, даведаўшыся аб тым, што дзеці ў лічбе больш за 25 ходзяць да рэпэтытара, паслаў данос у паліцыю, што нібыто ў вёсцы Кушнярох адчынілася тайная школа, і прасіў зачыніць школу.

Прыехаў начальнік паліцыі, забараніў вучыцелю далей вучыць і хацеў нават апячатаваць пакой, дзе той жыў і вучыў дзетак.

Бацькі паслалі хадака да Міністра Прасьветы. Міністэрства дало загад, каб школа была адчынена, асабліва-ж калі яна будзе з беларускай мовай выкладаньня.

Вярнуўся хадок з паперай Міністэрства.

Управа зрабіла пастанову: школу, або паралельную клясу адчыніць, але .... пастановы да гэтага часу ў жыцьцё не праводзіць.

Калі-ж прыходзкі сьвяшчэньнік зьвярнуўся да ўправы, дык яму парадзілі прасіць школу.... расейскую.

„Тады ўжо адразу адчынім“!

Тым часам зіма прайшла і няграматныя беларускія дзеткі, што з вялікай ахвотай узяліся было за родныя буквары, павінны былі ўжо ўзяцца за пугі.

VI.

Палякі і маскоўцы ў беларускіх школах.

Усё той-жа Люцынскі Інспэктар Свэнэ ня хоча пусьціць ў беларускія школы вучыцялёў-беларусаў, скончыўшых беларускія вучыцельскія курсы.

Ужо два гады ляжаць у яго просьбы вучыцялёў і вучыцелек беларускіх, а ён у беларускіх школах усё яшчэ трымае палякоў і вялікарусаў, якія выпадкова асталіся ў беларускіх школах тры гады таму назад, калі Беларускі Аддзел пераняў у Люцыншчыне некалькі школак ад Расейскага Аддзелу.

Некаторыя з гэтых вучыцялёў ня толькі ня ведаюць беларускае мовы, але яўна ваража да яе ставяцца і дазваляюць сабе над ёю зьдзекавацца.

Некалькі чалавек з гэтых вучыцялёў зьяўляюцца для Латвіі чужаземцамі і, як такія, даўно ўжо мусілі пакінуць свае пасады. Другіх-жа, бяз ўселякае для іх саміх і асабліва-ж для школы шкоды і непрыемнасьці, можа было ўжо некалькі разоў перавясьці ў школы расейскія і польскія.

Чуючы за сабой падтрымку Інспэктара, рожныя Ляховічы, Біручынскія і іншыя кіруюць беларускімі школамі па свайму пагляду, часта-густа ня лічучыся з Беларускім Аддзелам.

Беларускаму-ж Аддзелу бракуе адвагі паставіць справу ўва ўсей шырыні і з належнай рашучасьцю дамагацца звальненьня і пераводаў гэтых элемэнтаў.

VII.

Інастранцы ў беларускіх школах.

У беларускіх школах у Латвіі ёсьць 10 ці 12 інастранцаў, у той час калі ў школах расейскіх налічываецца блізка да 200 чалавек.

Шмат інастранцаў і ў іншых школах для меншасьцяў у Латвіі.

Беларускія школы найменьш за ўсіх маюць інастранцаў-вучыцялёў.

Гэта аднак не пазбаўляе беларусаў ад нападак на тое, што ў іх „зашмат інастранцаў“.

Цікава, што да гэтага часу ніводнаму ўрадоўцу з Міністэрства Прасьветы не прыйшла ў галаву гэткая простая думка, каб азначыць для кожнае нацыянальнае меньшасьці колькасьць інастранцаў, якую ім „можна ў сябе трымаць“.

Трэба лічыць, што тады, у працэнтным параўнаньні, беларусы ня толькі не павінны былі-б нікога звальняць з працуючых ужо інастранцаў, але атрымалі-б яшчэ права запрасіць дзе-колькі яшчэ новых працаўнікоў.

Кастусёнак.

(Далей будзе).

„Васілёк“.

Збор на карысьць беларускае школы ў Наваградчыне.

5 чэрвеня 1924 г. адбудзецца ў Наваградку збор ахвяр на карысьць „Таварыства Беларускае Школы пачатковай і сярэдняй у Наваградку“. Эмблемай будзе малюнак „*Васілька*“ з адпаведным напісам. Збор арганізоўваецца прэзыдыумам Рады памянёнага Таварыства.

Уважаючы на цяжкае палажэньне беларускага прыватнага школьніцтва, заклікаюцца Наваградчане да гарачага удзелу ў зборы і да шчодрых ахвяр на разьвіцьцё беларускае школы.

Надсыланыя Т-ву ахвяры з другіх паветаў і мейсцаў будуць прыймацца з глыбокай удзячнасьцю.

Усе спачуваючыя беларускаму школьніцтву запрашаюцца адгукнуцца ў гэты дзень 5. VI. 24 г. на карысьць Т-ва Беларускае Школы ў Наваградку.

скім урадам) рэформы адміністрацыі, як быццам перамены на становішчах ваяводаў, старостаў ці начальнікаў паліцыі маглі сяньня хоць-бы ў найменшай меры ўхіліць тое зло, што грунтуецца ў самай аснове крэсавых адносінаў! Мы ўжо ня раз адзначалі, што ў гэтай страшэнна распаленай, небясьпечнай і чаднай атмасфэры адна толькі рэформа адміністрацыі, якая мо' мела-бы некаторае пазытыўнае значэньне пару гадоў таму назад, сягоньня прадстаўляла-бы толькі простае вонкавае перастаўленьне фігураў бяз ніякага ўплыву на думкі насяленьня, а перад усім ня ўхіліла-бы тых прычын, якія ператвараюць крэсы ў адзін вялізарны склад выбуховых матар'ялаў.

Калі запавяданы праект аздараўленьня ня будзе закроены на такую вялікую меру, каб адкрываў новыя шырокія кругазоры ў крэсавай палітыцы, калі ўрад ня пойдзе сьмела, без фальшывае саромлівасьці, пагарджаючы палавіннымі спосабамі, па шляху запраўдных рэформ і не ўвядзе par force у жыцьцё канстытуцыйных гарантыяў, дык перамена ў палажэньні на крэсах будзе і надалей прадстаўляць вельмі імсьцівую ілюзію...

А аб гэных „канстытуцыйных гарантыях“ грам. Tadeusz Hołówko піша ў „Robotniku“:

Польская дзяржава стаіць сяньня на фальшу (kłamstwie). Трэба гэтае шчыра сказаць. І гэта нас перасьледуе. Пахваляемся перад Эўропай канстытуцыяй 17 сакавіка, але на дзеле яе топча бязкарна ня толькі кожны паліцэйскі, але топчуць яе і міністры. Канстытуцыя шумна гаворыць аб рэлігійнай цярпімасьці, а тымчасам міністар народнае асьветы бязчынна глядзіць, як на жаданьне ксяндзоў выганяюць з Польшчы мэтадыстаў, перасьледуюць нацыянальны касьцёл, дасьледчыкаў сьвятога пісаньня. Канстытуцыя гаворыць аб свабодзе прэсы, — а ў судох чуць не што-дня адбываюцца працэсы левых газэт. Канстытуцыя пекна гаворыць аб шанаваньні правоў нацыянальных меншасьцяў, а на дзеле...

„Robotnik“ дыпляматычна не дагаварывае!

Ня дзіва, што пасол Воевудзкі, паляк з Лідчыны, добры знаўца „крэсавых“ адносінаў, катэгарычна адмовіўся ад запросін п. Грабскага да ўчасьця ў урадовай камісіі аб „меншасьцях“: дэклямацыя аб канстытуцыі, якой ніхто ў адносінах да „меншасьцяў“ ня трымаецца, ужо ўсім абрыдла. І п. Воевудзкі зусім справядліва тлумачыць сваю адмову карэспандэнту газэты „Nasz Przegląd“:

Я лічу, што, калі запраўды хочуць дабіцца разьвязкі пытаньня аб нацыянальных меншасьцях, дык нельга адсунуць ад учасьця ў нарадах іменна прадстаўнікоў зацікаўленых нацыянальных меншасьцяў. Гэта ня толькі абмылкова, але прост непрылічна. Стоючы на гэтым грунце, я і пастанавіў ня прыймаць учасьця ў нарадах. Паступаньне ўраду прадстаўляе далейшае ўжываньне мэтадаў, уведзеных прэзыдэнтам Рэчыпаспалітае, якія станоўча асуждаю.

Галасы эндэцкае прэсы стараюцца давясьці ўраду, што ніякіх палітычных і сацыяльных рэформ для „крэсаў“ ня трэба: трэба толькі „зялезны кулак“, ды, як пісала надовячы „Gazeta Poranna“, *stan wyjątkowy*!

Фактычна, такі іменна стан у нас увесь час і істнуе, бо „канстытуцыйных гарантыяў“ мы, беларусы, ў адносінах да нашага народу дагэтуль ня бачылі!

Весткі з вёскі.

Напады павялічываюцца.

„Rzeczpospolita“ аблічыла, што ў месяцы студні былі на Усходніх Землях 3 напады, у лютым—6, у сакавіку—12, у красавіку — 26, а ў першай палове мая—ўжо 20.

У другой палове гэтага месяца газэты адзначаюць новы вялізарны напад ў Крывічах (18 мая) і два напады ў Сьвянцянскім павеце (17 і 18 мая).

„Echo Warsz.“ апісывае дзейнасьць нейкага атамана Дулькі ў Белавежскай пушчы, які гэтымі днямі забіў лясьніка (б. польскага жаўнера) і абрабаваў у дарозе лясьнічага і яшчэ чатыры асобы. Сяляне ў Белавежы, паводле гэнае газэты, глядзяць на Дульку, як на нацыянальнага гэроя.

Дзісеншчына.

У № 102 ад 7. V. г. г. газэты „Dziennik Wileński“ была надрукована карэспад. пад псэўданімам „Р. К.“ аб сьвяткаваньні 3. V. і наагул аб настроі ў Дзісенскім павеце. Хаця, звычайна і ня прыходзіцца зварачываць увагі на плявузганьне пісакаў ў „D. W.“ але я затрымаюся на гэтай карэспандэнцыі дзеля таго, што яна адначасна дае повад паказаць праўдзівы стан рэчы. Пан „Р. К.“ мусіць вельмі ўсьцешыў сябе і сваіх „przyjaciołów“ што ў павеце ўсё ідзе як па маслу. „Шаснастка“ і „Wyzwolenie“ уплыў на сялянства страцілі, а на іх места, пад агульнае вітаньне выляз—„пан абшарнік“, што рух беларускі зусім замёр, а „korytarzowe powiaty“ адысківаюць сваю польскасьць і г. д. Відаць, што пан „Р. К.“ сваей дутай радасьцю наўмысьля марочыць публіку, і забыўся старую прыказку, што адшукаць таго, чаго ня губляў, немагчыма. Няхай „macierz szkolna“ карыстаецца дапамогай усяго сьвету, каб зьнішчыць беларусаў, няхай дзяцей беларускіх заганяюць хоць штрафамі ды і нагайкамі ў польскія школы, — нічога не паможа: душа беларуса будзе жыць, пакуль жыве яго цела. Пана „Р. К.“ радуе грамада на вуліцы ў дзень 3 траўня. Але паглядзім, з каго яна складалася: з войтаў, солтысаў і іх заступнікаў, якія былі вызваны ў Глыбокае, часта за 60 вёр. (гм. Мікалаеўская). Дзеля таго, каб даставіць іх у Глыбокае, адрываліся па 3—4 гаспадароў з вёскі, якія мусілі бязплатна весьці начальства на польскае сьвята ды яшчэ ў самае бездарожжа. Праўда, чыном гэтым заплацілі, здаецца, па 4 міл. мар., але аплата гэта ізноў такі лажыцца на карк селяніна. А дзеці са школаў? Ці-ж яны такеама хадзілі без прымусу?!

Ну, але аб гэтым досыць. Вернемся зноў да нашых паноў-абшарнікаў якіх нібы вітае наша сялянства і дзеля якога яны, гэта значыць абшарнікі, зрабілі добрае жыцьцё?! Пагледзеце—што гэта за жыцьцё? У той час, калі наш сялянін ня можа дастаць дрэва, каб пабудаваць сабе хату, бо гніць і чахнуць каторы год у зямлянцы ужо няма магчымасьці, паны замест памагчы заняліся адбудоваю сваіх тартакоў, а пабудаваўшы — абы скарэй сплавіць лес заграніцу ці куды там яшчэ, каб толькі ня дастаўся нашаму гаротнаму народу. Альбо вазьміце жыцьцё батракоў, запашнікаў, ці нават дробных арандатараў — паны іх запраглі ў такое ярмо, што, паміма волі, успамінаецца праклятай памяці „паншчына“. Але каб апісаць усе тыя крыўды і зьдзекі, дык не хваціла-б валовае скуры.

Гмінныя парадачкі.

(*Празарокі, Дзісенскага пав.*).

Найлепшай гміны, як наша напэўна німа ў цэлай Польшчы. Кіруе ёю бедны пан Лавэйка, які мае толькі 90 дз. зямлі і пісар Кучэўскі — асаднік. Памагаюць ім чатыры памоцнікі пісара, намесьнік войта і якійсь лаўнік. Плацім мы на гэтых паноў у месяц больш за 2.600.000.000 м., не бяручы ў рахубу стоража, школу, канцылярыю, мэдыцыну і інш. даніны і падаткі. Ну, а яшчэ-ж ёсьць гмінная рада — запытаецеся? Так, ёсьць і кіруе ею яшчэ бяднейшы п. Дубашынскі, які мае 900 дз. зямлі і п. Яцына Пётра—мае 80 дз. Гэтыя два паны што захочуць, то і зробяць з Радаю.

Вось і кіравала гэта сумленная сямейка гмінаю не адзін гадок, ганяла людзей у падводы, брала і накладывала падаткі па свайму разумэньню і жаданьню. Але жбан да пары ваду носіць. Нехта гдесь-ці каму трэба шапнуў аб нядобрым становішчы касы гміннай. Прыехаў інспэктар, пагутарыў з нашымі чынамі, выпіў хусіць кілішак гарэлкі і знайшоўшы, што на паперы грошы ў парадку—паехаў. Але неяк раптоўна наш войт 13 красавіка г. г. спастрог, што ў касе не дастае 795 міл. м. п. Сталі шукаць злодзея. Але дзе там, як зьмяло. Што-ж рабіць? Галоўны апякун нашых грошаў п. Лавэйка ўзваліў віну на свайго заступніка Карнезу, які, як на грэх, нядаўна толькі быў выбраны, дык народ ніяк няможа даць гэтаму веры. Носяцца чуткі, што п. войту з кампаніяй дужа ня падабаецца, што ў іхнае балота можа ўліцца і чыстая вада ў асобе гр. Карнезы, якая вынясе на верх гэтага балота можа не адны 795 мільёнаў м. п., а можа што і іншае.

Дзісянец.

Захват Весялушскае царквы — Дунілавіцкага павету.

Нямаль увесь леташні год сярод парафіян Весялушскае царквы хадзілі погаласкі, што некалькі акалічных каталікоў на чале з мясцовым панам-абшарнікам агітуюць і зьбіраюць сярод каталіцкага насяленьня подпісы пад просьбай да польскае ўлады аб адабраньні ад праваслаўных Весялушскае царквы. Далей неяк усё нібы заціхла, але ў пачатку гэтага году ўсе парафіяне Весялушскае царквы балесна адчулі скуткі памянёнай агітацыі і просьбы. У канцы студзеня г. г. сьвяшчэнік Весялушскай царквы Ярм. Сурвіла атрымаў ад павятовага старасты прыказаньне, што на падставе распараджэньня Міністра Вераіспаведаньняў будынак царквы адымаецца ад праваслаўных, як былы касьцёл і як непатрэбная для іх, і перадаецца каталіком. 6-га лютага прыехала ў Варшаву дэлегацыя парафіян Весялушскае царквы і 7/II была ў дырэктара дэпартамэнту вераіспаведаньняў пана Пякарскага; з дэлегацыяй былі дэпутат М. Кахановіч і сэнатар В. Багдановіч. Дэлегацыя высьніла пана Пякарскаму, што ўсе падставы, апіраючыся на якія Міністэрства пастанавіла адабраць царкву, зусім неправідловыя і не адпавядаюць ані трохі фактычнаму стану рэчы, пры гэтым былі прадстаўлены сьцьвярджаючыя ўсё гэтае дакумэнты. Пан Пякарскі, выслухаўшы довады дэлегацыі, абяцаў перагледзіць справу, а да гэтага *даў слова*, што тэлеграмай ў гэты-ж самы дзень устрымае *перадачу* царквы. Дэлегацыя паверыла słowu honoru і, задаволеная, паехала дамоў. Але... царква ў назначаны раней тэрмін была адабрана, а з ёй разам уся зямля і будынкі.

Інтэрвэнцыя ў гэтай справе сэн. Багдановіча высьніла, што пан Пякарскі *тэлеграмы ня даў*, а распрадзіўся пану Стржалкоўскаму, свайму памоцніку, паслаць аб гэтым *пісьменнае* распараджэньне дэлегату Ураду ў Віленшчыне, пану Роману, якое ўсё роўна не пасьпела-б у патрэбны час. Але, урэшці, і гэта самае распараджэньне не было выканана, бо Дэлегат Роман, сам выпадкова быў у гэты час у Варшаве і, пабачыўшыся з Стржалкоўскім, перакэнаў яго ўспомненага распараджэньня не пасылаць.

У хуткім часе ўрачыста была царква высьвенчана на касьцёл. У новую каталіцкую парафію разам з „мёртвымі душамі“ было запісана нешта каля 700 душ. А праваслаўных парафіян засталося без царквы, зямлі царкоўнай і будынкаў, якія яны будавалі сваімі ўласнымі рукамі, больш 3.000 чалавек, ня лічучы парафіян суседняй Стара-Мядзельскай парафіі, дзе таксама адабрана царква.

В. Б.

ХРОНІКА.

Беларускія мітынгі-зьезды.

22 гэтага траўня, ў дзень праваслаўнага сьвята (сьв. Мікалая) адбыўся ў Наваградку зьезд сялян-прадстаўнікоў ад гмінаў Наваградзкага павету. З прамовамі на зьездзе выступалі беларускія дэпутаты Міх. Кахановіч, Вас. Рагуля, Ант. Аўсянік і сэнатар Ал. Назарэўскі.

25 гэтага траўня адбудзецца беларускі мітынг ў *Пружанах*. З прамовамі выступяць нашы дэпутаты Фаб. Ярэміч, Пав. Валошын і др.

5 чэрвеня адбудуцца беларускія мітынгі ў Мядзеле і Дунілавічах. З прамовамі выступяць дэпутаты: кс. Ад. Станкевіч, П. Мятла і сэнатар Вяч. Багдановіч.

Беларускі спэктакль ў вастрозе. Як мы даведаліся, адбыўся 7. IV. 24 г. беларускі спэктакль ў Наваградзкім вастрозе, дзе поўна напакавана беларускае інтэлігэнцыі і сялян. Уласнымі сіламі нарыхтавала група вязьняў прадстаўленьне. Ставілі пьесу „Міхалка“. Згуляна была пьеса добра.

Арышт камуністычнае друкарні. Віленскія газэты наказываюць, што віленскай паліцыі пад кіраўніцтвам камісара Олендзкага ўдалося разбіць віленскую камуністычную арганізацыю. Арыштавана каля ста асоб, якіх падазраваюць у прыналежнасьці да камуністычнай партыі. Аднак, падазрэньні гэныя далёка не заўсёды абаснаваны, бо ўжо шмат каго звольнілі з вастрогу.

Надовячы паліцыя арыштавала нейкую патайную друкарню, якая быццам-то прывезена з Бэрліну. Як піша „Dz. Wil.“, друкарня была йшчэ не распакованая. Дык узьнімаецца пытаньне, як-жа ў ёй рабіліся камуністычныя друкі, аб якіх піша „Dz. Wil.“, раз друкарня была нячынная?!

У Віленскім Апэляцыйным Судзе 27. V. 24 г. будзе разглядацца справа Міколы Якімовіча з Горадні, які Горадз. Акр. Судом быў засуджаны на $2\frac{1}{2}$ гады крэпасьці. Абаронцамі маюць выступіць віленскія адвакаты Т. Врублеўскі і С. Міцкевіч.

Наша пошта.

1. **Віктару Шарамэту.** 5.000.000 м. п. атрымалі.
2. **Дэпутату В. Рагулі.** 21.000.000 м. п. — за праданыя на мітынгу кніжкі—на прэсавы фонд атрымалі. Дзякуем.
3. **Мікалаю Гецу.** 3.000.000 атрымалі. Газэту высылаем.
4. **Юльяну Шэшко.** 3.000.000 атрымалі. Газэту высылаем.

У часе перарыву выхода газэты атрымана: ад Ясінскага, Апісевіча А., Каляды Яна і Акуліка Мік. па 3 міл. мар. польскіх; ад П. Кобака 10 міл. мар.; ад Савка Маркі і ад М. Полонскага па 2 зл. польск.; ад Павла Коско 3.400.000 мар. і ад Р. Тузіна 8 міл. м.

Рэдактар-Выдавец М. Шыла.

Друкарня Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.